

'ARBEITSERZIEHUNGSLAGER'

telden toen ongeveer zeventuizendvierhonderd man en elk kamp had daarenboven gemiddeld een staf van honderd SS'ers.

Wanneer wij nu van 'officiële' concentratiekampen spreken, houdt dat een vingerwijzing in: er zijn ook 'onofficiële' geweest, in die zin dat de *Inspektion der Konzentrationslager* er niets mee te maken had. Zo is er, wij herhalen het, in ons land maar één concentratiekamp geweest dat onder die *Inspektion* viel: Vught. Beperken wij nu om goede redenen onze schets van de ontwikkeling der concentratiekampen in oorlogstijd tot de 'officiële' kampen, dan dient bedacht te worden dat óók in de niet onder de *Inspektion* ressorterende kampen korte of lange tijd talloze Nederlanders gevangen hebben gezeten. Afgezien nog van de kampen voor krijgsgevangenen en gijzelaars, afgezien ook van de *Jugenddurchgangslager* Westerbork en Vught, waren er in ons land de kampen Schoorl, Amersfoort en Ommen. De ca. achthonderd gevangenen van de Nederlandse justitie die medio augustus '42 naar Heerte bij Wolfenbüttel overgebracht werden, kwamen daar in een kamp terecht dat even slecht was als een 'officieel' concentratiekamp: in vijf maanden stierven er van die achthonderd gevangenen tweehonderdachtig. Men vergeet ook de *Arbeitserziehungslager* niet: strafkampen voor arbeiders die van onwilligheid hadden doen blijken of daarvan beticht waren. Wij haalden in ons vorige deel al de brief aan waarin Heydrichs opvolger Kaltenbrunner in mei '44 schreef dat de arbeidsvoorwaarden en levensomstandigheden in die *Arbeitserziehungslager* 'in allgemeinen' (het gold dus niet voor al die kampen) 'härter sind als in einem Konzentrationslager.'¹ Daaraan voegden wij toe:

'Men werd er kaalgeschoren, kreeg gevangenskleding aan, moest er buitensporig hard en lang werken, werd er vaak dagelijks mishandeld en leed bittere honger – om eetbaar straatafval werd gevochten, er waren gevangenen die, ter aanvulling van hun rantsoen, muizen trachtten te vangen. De bewakers in die *Arbeitserziehungslager* waren vaak Duitsers die wegens commune delicten veroordeeld waren.'

In die *Arbeitserziehungslager* (niet bekend is, hoeveel Nederlanders daar van uitputting stierven of doodgeslagen werden) werd men van mei '41 af (toen werden die kampen op initiatief van Himmler opgericht) acht weken vastgehouden en toen werd ook bepaald dat men uit zulk een kamp rechtstreeks naar een 'officieel' concentratiekamp overgebracht kon worden.

¹ Aangehaald in (R.vO) B. A. Sijes: *De arbeidsinzet. De gedwongen arbeid van Nederlanders in Duitsland, 1940-1945* (1966), p. 493.